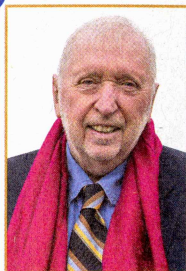

Ali so nepodpisani znamenja svobode izražanja?

V drugem poglavju *Ustave Republike Slovenije* sta za pisoče državljane najbolj zanimiva, morda tudi najbolj zagonetna 39. in 40. člen, ki govorita o svobodi izražanja misli, govora in javnega nastopanja, tiska in drugih oblik javnega obveščanja in izražanja, o pravici do popravka objavljenega sporočila in do odgovora nanj.

Omenjena člena (resda *post festum*) popravljata zgodovinske krivice, sicer pa sta namenjena preprečevanju avtoritarnega javnega obveščanja (cenzure) po letu 1991.¹ Rehabilitacija in obsežna kritična publicistika se nista zgodili in se ne dogajata brez problemov in s podporo običajno pristojnih državnih ali reprezentativnih javnih ustanov, ampak v napetem razpoloženju, ki ga je še posebej zaostрила vlada Roberta Goloba in njegove ministrice Aste Vrečko. V večini nekdanjih socialističnih držav niso tako korenito uničevali partijskih in udbovskih arhivov kot prav v Sloveniji; tu pa imamo tudi nesorazmerno veliko število prikritih grobišč po vojni zunajsodno pobitih domobrancev.

Dr. Dimitrij Rupel, sociolog, politik, prvi slovenski zunanji minister, pisatelj in publicist |

EPA/Will Oliver, STA, F.A. BOBO/Srdan Živulović

Mediji pri nas in drugje po svetu

Ustava ureja pravice avtorjev in bralcev, predvsem pa ravnanje javnih glasil oz. države in politikov v zvezi z njimi. Nekateri mediji varujejo te pravice z različnimi rubrikami, kot so pisma bralcev; redakcije naj bi skrbale za ravnotežje avtorjev glede na politično usmeritev, spol, položaj; bolj ali manj posrečeno pa skrbijo za uravnovešenost informacij. V novejšem času so ta razmerja bolj napeta kot nekoč, saj so nekdanja javna glasila v zasebni podjetniški lasti, njihovo glavno vodilo pa je komercialni uspeh. Problem nastane, kadar je zasebni lastnik povezan s to ali onō, večinoma levo politično stranko. Tako RTV Slovenija, POP, Delo in Dnevnik po splošnem prepričanju dajejo prednost levici, medtem ko se desnica zanaša na Demokracijo, Domovino, Nova24TV, do neke mere na Planet in revijo Reporter, čeprav se lastniki menjujejo in povezujejo s tistimi ustanovami/podjetji, ki jim koristijo.

Na Kitajskem in v Rusiji takšnih problemov po vsej verjetnosti ne poznajo, bolj kot v Sloveniji pa mešajo politične »štrene« mediji in satirične oddaje v ZDA, kjer prihaja do vojskovanja med njimi in Belo hišo. Nekoč nepristranski časopisi kot *The New York Times* in *Washington Post* so se po vsem videzu otresli prvotnega navdušenja nad predsednikom, ta pa vsem po vrsti deli nauke in jim očita nelojalnost. Za zahodne medije, tudi ameriške, je dolgo časa veljalo, da so uravnovešeni in nepristranski. Nemški *Der Spiegel* ponavlja znano Augsteinovo načelo, da je treba »povedati tisto, kar je« (*sagen was ist*); v Nemčiji in v ZDA pa tudi sicer obstajajo pisana, objavljena in nepisana pravila glede moralnih obveznosti novinarjev. To je bolj ali manj splošno znano, slovenski intelektu-

Ameriški predsednik **Donald Trump** velja za neprizanesljivega do medijev, ki so kritični do njega. Vendar so sedanji slovenski vladajoči politiki v precej večji meri bolj problematični od svojega ameriškega vzornika.

alci pa so glede kršitev takšnih meril kritični že dolgo.² Thomas Luckmann je ravnanje politikov in novinarjev pod socializmom imenoval *kontrafaktično*. Igor Omerza je pred kratkim objavil tri knjige o sodelovanju Delovih novinarjev z Udbo. V dveh, posebej v drugi (*Temna stran Dela*) mrgoli znanih imen (24), tretja (z naslovom *Svetla stran Dela*) pa vsebuje le sedmerico nekompromitiranih avtorjev.

Trump in njegovi posnemovalci

Na božični večer (2025) si je predsednik Donald Trump dal duška z novim vitriolnim izstrelkom zoper nočne satirične oddaje (»talk shows«), ko je komika Stephena Colberta primerjal s ponesrečencem v železniški nesreči in rekel, da bi ga morali uspavati. Amerškemu voditelju so sploh trn v peti medijske kritike in satirični prispevki na račun njegovih dosežkov. Ob tem sem pomislil na duhovitosti, ki so jih nekdanji ameriški predsedniki (Reagan ali Clinton) izrekli na tradicionalnih washingtonskih večerjeh, na katerih so se novinarji norčevali iz predsednika, on pa jim je odgovarjal z zabavnimi domislicami, ki so jih pripravili strokovnjaki Bele hiše za politični humor. Na t. i. Al Smith Dinner pred volitvami leta 2016 je bil – do demokratske državne sekretarke in protikandidatke Clintonove – oster, vendar duhovit in razmeroma spodoben celo republikanski predsedniški kandidat Donald Trump.

Slovenske razmere so do neke mere podobne ameriškim. Predstavniki oblasti, čeprav tudi opozicijski politiki se pogosto in vse pogostejše norčujejo iz svojih nasprotnikov, neredko so vmes tudi laži, podtikanja, zmerljivke. Zdi se, kot da se držijo latinskega pregovora: *audacter calumniare, semper aliquid haeret* (drzno klevetaj, nekaj se vedno prime).

Varufakisova politika je v Grčiji in v Evropi sicer propadla, njeno novo življenje pa vsem nalaga nekakšno pozornost in previdnost.

V predvolilnih časih ne primanjkuje drznih izjav. Tako si nasprotniki očitajo, da so fašisti ali komunisti, da izkoriščajo svoje položaje, kradejo in lažejo, da niso pri zdravi, celo dementni in konfuzni, nevedni; da so manipulanti in špekulanti ... Med slovenskimi politiki so tudi posnemovalci Trumpa.

Izkušnja s časopisom Delo

Glede *Dela*. Njegovi uredniki, posebej Ali Žerdin, so bili po letu 1990 do pisca teh vrstic relativno prijazni, tuptam so mu objavili prispevek v *Pismih bralcev*, pogosto pa so mu članke preprosto zavračali, največkrat brez pojasnila. *Samokritično priznanje*: moje prijazno sodelovanje z uredniki Dela (Sergej Vošnjak ...), sega tja v leto 1968; med študentskim bivanjem v ZDA (1971) pa je objavo nekaterih mojih člankov odobril sam Mitja Gorjup. Nemara bi bilo mogoče po objavljenosti mojih člankov v *Delu* razporediti bolj in manj liberalna obdobja slovenske politike oz. kulture.

Bolj zapletena je bila moja nedavna izkušnja s člankom o intervjuju z Varufakisom.

Na začetku pogovora z novinarko *Dela* Patricijo Maličev je Janis Varufakis domneval, da so ljudje razburjeni zaradi ekscesov t. i. *tehnofevdalizma*.

»In ljudje znorijo. Resnično znorijo. In ko levica neha biti levica – ko dvigne belo zastavo pred neoliberalizmom, tako kot se je zgodilo v Grčiji in mno-

¹ Na tej podlagi je bila omogočena rehabilitacija razvpitih primerov Edvarda Kocbeka, Angele Vode, Blažiča, Miklavčiča, Žebota, Ehrlicha, Jeze, Furlana, Pučnika, Dilasa ...; predvsem pa objava (kljub pobesnelemu uničevanju leta 1990 preživele) dokumentacije in obsežna kritična publicistika spod peres Andreja Inkreta, Igorja Omerze, Rada Pezdrija, Igorja Grdine, Tamare Griesser Pečar, Rosvite Pesek, Jožeta Dežmana, Mitje Ferenc, Alenke Puhar, Spomenke Hribar, Alberta Svetine in drugih.

² O slovenskih kulturnih bojih sem v času ugašanja Jugoslavije objavil knjigo *Slovenski intelektualci od vojaške do civilne družbe*, Ljubljana 1989.

Samostojen časnik za samostojno Slovenijo? V tem času nič več.

- ▶ gih državah, ostane samo še nekdo, ki pobere ta bes.«
Novinarka nato ponudi odgovor:
»Fašizem.«
Varufakis ji pritrdi z dvema nedvoumnima besedama:
»Natančno tako.«³

Vrnitev k utrjevanju starih ideologij

Dolg in precej zapleten intervju z nekdanjim grškim finančnim ministrom, ki ta čas vodi nekakšno oporečniško organizacijo, ki se imenuje »DIEM25«, se ukvarja z vprašanjem, ki je od nekdanjega Karla Marxa, marksiste in komuniste po vsem svetu, z vprašanjem »lastništva premoženja«. Čeprav bi morala biti v družbeni lasti, so proizvodna sredstva – zemlja, tovarne, »skladiščne farme – v rokah majhne peščice ljudi. Rešitev vidi intervjuvanec v podobnem sistemu, kot je nekoč veljal v jugoslovanskem samoupravljanju. Gre za nenavadno izjavo, ki namesto o običajni rdeči govori o beli zastavi. Po krizi socializma naj bi bil k reševanju problema tako rekoč povabljen fašizem. Fašizem je zasedel izpraznjeno mesto socializma oz. leve politike.

Ob tem se lahko bralec Dela vpraša, ali je intervju namenjen rehabilitaciji idej in sistemov, katerim se je Slovenija uprla med letoma 1987 in 2008, pri čemer je ta upor dosegel osamosvojitve in postavitev slovenske države, ki je urejena z ustavo in z mednarodnimi zavezništvom, kot sta EU in Nato? Časopisni prispevek torej, ki posega v slovensko državno politiko, kar je zanimivo predvsem zaradi bližine volitev in zaradi politike medija, ki zagovarja aktualno Golobovo vlado? Mimogrede: Varufakisova

politika je v Grčiji in v Evropi sicer propadla, njeno novo življenje pa vsem nalaga nekakšno pozornost in previdnost.

Varufakis in njegova revolucionarna ideologija

Ob članku, ki mu uredništvo Dela po vsem videzu pripisuje izjemen pomen, se moramo najprej vprašati, ali gre samo za nekdanjo jugoslovansko politiko ali nemara za propagiranje zamisli, ki vladajo na Kitajskem, v Severni Koreji, Venezueli in seveda marsikje v Južni Ameriki. Večina Varufakisovih stavkov se začne s prvo osebo množine: »priznamo«, »jasno povemo«, »pokazati moramo«, »se borimo proti tehnofevdalizmu« (oziroma »oblačnemu kapitalizmu«), »sklenili smo«... Tarča politike DIEM25, ki za zdaj združuje le 230.000 članov, je seveda zahodna civilizacija, evropsko-ameriško zavezništvo, predvsem Nemčija, Francija in Evropska unija, kjer so državljani »tlačani« kapitala, »ki živi v telefonih, tablicah in optičnih vlaknih« in ni več orodje za proizvodnjo, ampak za preoblikovanje misli:

»Lastniki platform pobirajo rento, tako kot so fevdalni gospodje nekoč pobirali dajatve od zemlje. Ničesar ne proizvajajo. Proizvajamo mi, in to brezplačno ...

... Edini način, da tehnofevdalizem dokončno odpravimo, je prehod iz kapitalističnega korporacijskega prava, kjer lahko imaš toliko delnic, kolikor imaš denarja, v sistem, kjer ima vsak delavec eno delnico podjetja, v katerem dela. In kjer delnice ne moreš imeti, če v podjetju ne delaš. To lahko zakonsko uredimo v enem koraku: podjetja naj postanejo samozadružna, v delavski lasti in pod delavskim upravljanjem. Če k temu dodamo še državljanske komisije, ki bi ocenjevale družbeno uspešnost teh podjetij, lahko obdržimo trge, a brez kapitalizma ...«

Slovenski bralci bodo brez težav prepoznali okvir in sestavine Varufakisove revolucionarne ideologije, saj so v njej živeli več kot štirideset let. Glavni slovenski problem, zaradi katerega so odstavili Staneta Kavčiča, je bil delničarstvo; za državljanske komisije pa seveda vemo, da niso bile niti državljanske niti delavske, ampak partijske in udbovske. Čeprav bi ga slovenski levičarji nemara veselo pozdravili, je jasno, da ne gre za načrt, ki bi bil namenjen Sloveniji. Varufakis odklanja vsa zahodna načela in zakone, predvsem pa brez dlake na jeziku kritizira ameriške bogataše (Trump, Bezos, Musk ...), evropske voditelje od Junckerja do Macrona in Merza predvsem pa zunanjo ministrico EU (»popolnoma raztresena in nora Kaja Kallas«). Varufakis odklanja monetarno unijo in vojaške lobije: o Nemcih pravi, da so se pač preusmerili od avtomobilov k tankom. Varufakis vlogo historičnega subjekta, ki jo je pri marksizmu igral proletariat, nadomesti z »mladimi«:

»Mladi so danes najbolj izkoriščani delovni razred v zgodovini, pa ne zato, ker bi delali v tovarnah, ampak ker zastonj hranijo algoritme.«

Ali socializem ali fašizem!

Ko zavrača in zanikuje moderni tehnofevdalizem, ostajata dve izbiri: *ali socializem ali fašizem*; pri tem je fašizem že tako ali tako napredoval in postaja glavna nevarnost.

Januarja 1989 je bila ustanovljena SDZ, takrat je tudi Dimitrij Rupel po sili razmer sedel na tleh. To zgodovinsko fotografijo sedaj mnogi uporabljajo kot argument, da je šlo pri slovenski pomladi za akcijo propadlih komunistov

Drugače kot nekoč sovjetski voditelji Varufakis vidi rešitev v spremembah svetovnih razsežnosti. Rusi so nekoč verjeli, da je socializem mogoč, čeprav samo v eni državi. »Ne moreš rešiti fašizma v Italiji, če ga ne rešiš drugje.« Gre za poenotenje naprednih gibanj. To je bil nemara namen objave v *Delu*.

Slovenskim bralcem bi morale takšne domneve zbuditi zaskrbljenost, saj ni govor o ničemer drugem kot o svetovni revoluciji. Slovenci in mnogi srednjeevropski narodi so ob razpadanju sovjetskega imperija bežali v samostojnost, čemur pri nas pravimo osamosvojitve. Rešitve nismo videli v svetovni revoluciji, ampak v čim varnejši razdalji od nje. Današnji spori seveda vsebujejo mnoge probleme, ki jih vidi tudi Varufakis, vendar bolj kot revolucionarni internacionalizem nas privlači Evropska unija in Nato. Danes komaj kdo hodi v Rusijo ali na Kitajsko študirat rešitve sodobnih družbenih, tudi »tehnofevdalnih« problemov. EU in Nato sta naši rešitvi kljub napetostim, ki jih predstavljajo tovarniške hale »serverjev«.

Delov urednik mi je sprva napovedal objavo v *Sobotni prilogi*, vendar vsaj dva tedna po nastanku članka (niti pozneje) do objave v *Delu* ni prišlo.

Je Golob oponašal Rupla?

Kot so poročali vsi slovenski mediji, Robert Golob svojega slavnostnega govora na proslavi samostojnosti in enotnosti v Cankarjevem domu 23. decembra 2025 ni končal za mikrofonom na odru, ampak na stopnicah, ki so vodile v dvorano k občinstvu. Ob tem sem se spomnil, da sem 11. januarja 1989, ker so mi med govorom, s katerim se je začela ustanovitev *Slovenske demokratične zveze*, zasedli sedež med občinstvom, preprosto sedel na tla. S prijateljem Igorjem Omerzo sva mimogrede ugotovila, da je Golob tako rekoč »ponovil« sedeži položaj, ki ga je iz povsem drugih razlogov (ker je zmanjkalo sedežev) januarja 1991 izbral pisec teh vrstic. Z zabavnim tvitom je Omerza objavil posnetek iz leta 1989, ki v vseh arhivskih zbirkah velja kot sestavni del osamosvojitve: kako sedim na tleh pred natrpano dvorano Cankarjevega doma.

Nove spletne oblike komuniciranja imajo pred časopisi in televizijo to prednost, da lahko v njih oz. v pripisih avtorskim prispevkom (npr. Omerzovemu) nastopa kdorkoli – in to anonimno. Izumitelj

družabnih omrežij smatrajo (večinoma posmehljive) komentarje za višek demokracije. Če ne gre za demokracijo, gre nemara za komercialni učinek in za povečevanje reklamnega prostora. Vendar me ne motijo (čeprav zaničljiva in nevoščljiva) sporočila, ampak se mi zdi z demokracijo sprta njihova anonimnost oz. prikrivanje avtorjeve istovetnosti.

V kolikšni meri sem bil komunist

Čeprav redko berem takšne komentarje, sem – sam ne vem zakaj – pri Omerzovem tvitu naredil izjemo. Nekaj bralcev Omerzovega tvita je opazilo, da je na posnetku ustanovitve SDZ – v prvi vrsti CD – sedel tudi Janez Janša. Poanta ne ravno bistrih in precej nevljudnih pripisov (ki so jih nemara naročili pri Levici ali v SD?) je domneva, da so pri osamosvojitvi – z mano vred – sodelovali komunisti ali vsaj nekdanji komunisti. Z drugimi besedami; slovensko državo so ustanovili, če ne današnji, pa vsaj nekdanji, po vsej verjetnosti lažni komunisti. Takšni, ki so hoteli napraviti škodo *Pravi Partiji* in Jugoslaviji.

Komentatorji, ki blatijo in klevetajo zbor, ki je ustanavljal *Slovensko demokratično zvezo* in posledično slovensko državo, se sprašujejo, kdaj smo – če sploh smo – nehali biti komunisti. Kratko pojasnilo, ki je bilo že večkrat objavljeno: iz Partije, v katero sem kot 17-letni dijak zašel po zaslugi svoje udeležbe v mladinski delovni akciji, so me med služenjem vojaškega roka izključili oficirji JLA pred 52 leti. Iz Partije so izključili še mnoge druge, ki so postavili slovensko državo in nas razločili od Balkana. Imel sem nekaj težav, vendar ne toliko, da ne bi sodeloval pri osamosvojitvi oz. pri razločitvi med dvema svetovoma: med avtoritarnim jugoslovansko-vojaško-udbovskim in narodno-demokracijskim svetom nove Slovenije. Problem zgoraj omenjenih piscev pripisov je, da demokratičnega sveta in samostojne slovenske države, ki je nastala leta 1991, ne priznavajo ali pa so manjkali pri pouku. [D]

³ Patricija Maličev, »Janis Varufakis, Kapitalizem je nadomestilo nekaj invazivnega. Nekaj, kar spi ob naši glavi«, *Delo-Sobotna priloga*, 29. novembra 2025, str. 4–8.